

Sprawozdania

Sprawozdanie z „The European Society on Family Relations (ESFR) International Congress” Fribourg, 30 IX-2 X 2004 r.

W dniach 30.09-2.10.2004 r. we Fribourgu w Szwajcarii odbył się drugi międzynarodowy kongres zorganizowany przez The European Society on Family Relations (ESFR).

Podczas Kongresu odbyło się pięć sesji plenarnych, dwie półplenarne, dwanaście sympozjów, dziesięć sesji referatowych oraz sesja plakatowa. Każde z sympozjów obejmowało sprawozdania z dotyczących określonej problematyki badań realizowanych przez współpracujących ze sobą badaczy reprezentujących ośrodki naukowe z różnych państw europejskich. Sesje referatowe były organizowane również zgodnie z zasadą podobieństwa podejmowanych zagadnień, ale obejmowały niezależne od siebie prezentacje.

W ramach sesji plenarnych zostało zaprezentowanych sześć wykładów. Pierwszy z nich, zatytułowany *Intergenerational transmission of attachment from a cross-cultural point of view*, przedstawił prof. Marinus van Ijzendoorn z Leiden University w Holandii, który od wielu lat zajmuje się problematyką teorii przywiązania (attachment theory). Znaczną część swoich badań poświęcił roli i znaczeniu różnorodnych czynników (genetycznych, konstytucjonalnych, środowiskowych), istotnych w procesie kształtowania się stylu przywiązania. W swoim referacie podjął, żywo ostatnio dyskutowane, zagadnienie powszechności stylów przywiązania w różnych kontekstach socjokulturowych. Prezentacja zakrojonych na szeroką skalę badań zrealizowanych w Afryce, Stanach Zjednoczonych, Izraelu i Japonii pokazała, że wewnątrz kulturowe różnice w stylach przywiązania mogą mieć większe znaczenie niż różnice międzykulturowe. Wskazywałoby to na socjokulturowe ograniczenia teorii przywiązania i konieczność prowadzenia badań w odmiennych kontekstach.

Profesor Hans Bertram z Uniwersytetu w Berlinie przedstawił referat nt. *Crisis and Change in the family: The three revolutions*, w którym ustosunkował się do tezy, iż współczesna rodzina europejska podlega trzem zasadniczym procesom przemiany. Pierwszy z nich polega na zanikaniu roli jedyne go żywiciela rodziny i na przechodzeniu do odpowiedzialności ekonomicznej za rodzinę dwojga małżonków (*economic partnership*). Drugi proces jest związany z przemianami w formach życia małżeńsko-rodzinnego i z wydłużaniem się czasu trwania życia ludzkiego. W odniesieniu do rodziny oznacza to, iż jej członkowie coraz częściej, mimo że utrzymują ze sobą zażyłe i intymne relacje, to jednak zamieszkują oddzielnie, tworząc odrębne gospodarstwa domowe. Współczesna rodzina jest więc wielopokoleniowa, ale obejmuje wiele gospodarstw domowych (*a multi-local multi-generational family*). Trzecia przemiana polega na przejściu od rodziny, w której

struktura jest wyraźna i określona, do rodziny, w której relacje, zadania, podział obowiązków są w coraz większym stopniu przedmiotem negocjacji.

Profesor Klaus Schneewind z Niemiec w swoim wystąpieniu pt. *Work-family balance: Recent advances in theory and research* podjął zagadnienie wzajemnych związków między życiem zawodowym a życiem rodzinnym. Przedstawił uwarunkowania narastającego zainteresowania badaczy tą problematyką oraz omówił mechanizmy łączące zmienne charakteryzujące środowisko pracy zawodowe ze zmiennymi ujmowanymi jako rezultaty na poziomie jednostki, rodziny, pracy zawodowej. Ukazał dwukierunkowy charakter związku między tymi dwiema najważniejszymi dziedzinami życia człowieka oraz zaprezentował strategie adaptacyjne wykorzystywane w celu uzyskania między nimi równowagi.

Kolejny wykład plenarny, noszący tytuł *Social stratification, cohesion and conflict in contemporary couples*, został wygłoszony przez prof. J. Kellerhalsa, socjologa z Uniwersytetu w Genewie. Na podstawie badań, którymi zostało objętych 1500 par małżeńskich, wyodrębnił on pięć stylów interakcji małżeńskich (*bastion, companionship, cocoon, association, parallel*), typowych dla epoki postmodernizmu, podkreślając, że dla dzisiejszych czasów charakterystyczna jest raczej różnorodność „małżeńskich logik” niż dążenie do jednego modelu. Każdy typ interakcji małżeńskiej został scharakteryzowany ze względu na status społeczny, charakter i częstotliwość pojawiających się problemów, sposoby radzenia sobie w sytuacji trudnej oraz ocenę jakości związku dokonaną przez współmałżonków.

Wykład plenarny pt. *Personality and family relations* profesora J. Gerrisa z uniwersytetu w Nijmegen (Holandia) był poświęcony wzajemnym związkom cech osobowości zdefiniowanych zgodnie z Pięcioczynnikowym Modelem Osobowości P. Costy i R. R. McCrae a relacjami między członkami rodziny. W odniesieniu do relacji małżeńskiej stwierdzono istotny wzajemny związek między zrównoważeniem emocjonalnym-neurotyzmem (*emotional stability-neuroticism*) i Zgodnością (*agreeableness*) a zadowoleniem z małżeństwa. Profesor wyodrębnił trzy czynniki relacji małżeńskiej: satysfakcja (*marital satisfaction*), komunikacja (*marital communication*) i zaangażowanie (*marital commitment*), podkreślając zasadnicze znaczenie „małżeńskiego zaangażowania” (reprezentant psychologicznych powodów, dla których partnerzy chcą być razem) dla stałości związku małżeńskiego.

Carlyn i Philip Cowan z California University są współtwórcami i współrealizatorami projektu dotyczącego dzieci uczęszczających do szkoły podstawowej i ich rodzin. W swoim wystąpieniu plenarnym zaprezentowali wyniki badań nad skutecznością w wymiarze indywidualnym, małżeńskim oraz trzypokoleniowym programu pracy z rodzicami. Ich badania dostarczają informacji na temat prewencji rodzin i rzucają światło na przyczyny wpływające na adaptację dziecka do szkoły. Wyniki wskazują, że szczególnie głęboki wpływ na dobre samopoczucie dziecka ma prawidłowa relacja małżeńska jego rodziców. Dzieci rodziców uczestniczących w programie ujmującym pracę nad poprawieniem relacji małżeńskiej mają większe sukcesy szkolne i lepsze relacje rówieśnicze.

Sześć referatów plenarnych i półplenarnych utworzyło specjalny blok tematyczny poświęcony charakterystyce współczesnej rodziny europejskiej oraz ukazaniu aktualnego stanu badań nad rodziną i kierunków ich przemian w różnych częściach Europy.

W ramach sesji plenarnych przedstawione zostały główne obszary badań nad rodziną w Rosji i Polsce. Prezentujące Rosję L. Tsvetkova, J. Granskaya i T. Yani-

scheva z Uniwersytetu w St. Petersburgu wskazywały na fakt, że w porównaniu z Zachodem, w Rosji prowadzonych było znacznie mniej badań nad rodziną. Dotychczasowe prace skoncentrowane były głównie wokół znaczenia funkcjonowania rodziny oraz specyficznych populacji (np. rodzin osób chorych psychicznie). Badania miały raczej charakter indywidualny niż systemowy.

Główne obszary badań nad rodziną w Polsce przedstawiła B. Lachowska z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W swojej prezentacji uwzględniła czynniki socjoekonomiczne i kulturowe, które stanowiły istotny kontekst zmiany struktury i funkcjonowania rodziny w ostatnich dekadach.

W ramach sesji półplenarnych M. Beisert z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, w prezentacji pt. *Transformations of modern Polish family* przedstawiła zarys przemian współczesnej rodziny polskiej, a L. Sulova z Czech scharakteryzowała rodzinę czeską. C. Andrade z Portugalii zaprezentowała obraz rodziny hiszpańskiej i portugalskiej oraz ukazała obszar prowadzonych na Półwyspie Iberyjskim badań nad rodziną.

W czasie trwania konferencji odbyło się wiele interesujących sympozjów i sesji referatowych. J. Gerris z Holandii i K. Schneewind z Niemiec zorganizowali sympozjum poświęcone zagadnieniu jakości relacji małżeńskiej. Zaprezentowano wyniki badań podłużnych, którymi przez okres 14 lat obejmowano grupę 650 par małżeńskich. Stwierdzono, że najlepszymi predyktorami zadowolenia z małżeństwa są spójność, zgodność celów i zachowań oraz wzajemne wsparcie.

Dwa sympozja – zorganizowane przez G. Bodenmanna z Uniwersytetu we Fribourgu oraz Ch. Kapplera (Uniwersytet w Zurichu) – były poświęcone funkcjonowaniu rodzin zmagających się z różnymi problemami (np. depresja współmałżonka, dziecko z zespołem ADHD, przemoc rodzinna, rozwód).

Propozycje programów psychoprophylaktycznych oraz interwencji terapeutycznych zostały zawarte w sympozjach przygotowanych przez V. Cogoli z Włoch oraz M. Perreza. Pierwsze z nich dotyczyło różnych form pracy z parą małżeńską – od prewencji do terapii. Drugie było skoncentrowane wokół programów psychoprophylaktycznych rozwijających kompetencje rodzicielskie oraz wspomaganie rodziny w radzeniu sobie z różnorodnymi problemami wychowawczymi.

Sympozjum zorganizowane przez profesor E. Scabini z Włoch dotyczyło jakości i znaczenia relacji osób we wczesnej dorosłości z ich rodzinami pochodzenia.

W ramach sympozjum *Identity development in European families* prof. U. Schmidt-Denter z Niemiec przedstawił opracowany przez siebie strukturalny model kształtowania się osobowościowej i społecznej tożsamości. Zaprezentował także wyniki wielu opartych na tym modelu badań, zrealizowanych w odmiennych kontekstach kulturowych.

Sympozjum przygotowane przez G. Rossi z Włoch dotyczyło różnych wymiarów funkcjonowania rodziny w związku z jakością szerokiego kontekstu społecznego.

Interesujące sympozjum (M. Perrez) dotyczyło nowych kierunków badań nad rodziną. Zaprezentowano w nim wykorzystanie do monitorowania stanów emocjonalnych urządzeń, takich jak palmtop oraz telefon komórkowy. Narzędzia te potraktowano jako alternatywne w stosunku do badań kwestionariuszowych. Wyniki badań oparte na bieżącym monitoringu emocji w istotnej mierze odbiegały od rezultatów uzyskanych w formie kwestionariuszowych samoopisów tych stanów.

Wiele ciekawych i pobudzających do refleksji wystąpień znalazło się w ramach sesji referatowych. Prezentowano wyniki badań, których przedmiotem było zagad-

nienie rodzicielskiej odpowiedzialności (M. L. Book z Finlandii), znaczenie przebaczenia w relacjach wewnątrzrodzinnych (M. Allemand ze Szwajcarii), realizacja rodzicielstwa przez współmałżonków rozwiedzionych (*post-divorce parenting*), a także stopniowe zanikanie w rodzinie „współbycia” ze sobą jej członków (*co-presence*) interpretowane jako wynik oddziaływania na rodzinne relacje przemian społeczno-kulturowych związanych z epoką postindustrialną, globalizacją i narastaniem wymagań co do standardów życia. Interesujące były prezentacje dotyczące dziadków jako źródła wsparcia w rodzinach brytyjskich (L. Clarke, C. Roberts z Wielkiej Brytanii) oraz zadowolenia z małżeństwa osób starszych w zależności od stany ich zdrowia (M. Schmidt z Niemiec).

Część referatów dotyczyła czynników wzmagających ryzyko w funkcjonowaniu rodziny. A. Gala z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego przedstawiła typy rodzin dzieci z trudnościami i nie mających trudności w nauce szkolnej, a T. Kuusine z Finlandii odniosła się do sytuacji dzieci, których rodziny dotknięte były bezrobociem. Profesor H. G. Voss z Niemiec opisał badania nad specyficzną formą przemocy, jaką jest zastraszanie ofiar na odległość, np. przy użyciu telefonu komórkowego lub poczty elektronicznej. M. Notko z Finlandii ukazała wyniki badań wykorzystujących teksty pisane przez kobiety doświadczające w przeszłości przemocy w swoich generacyjnych lub prokreacyjnych rodzinach. Rzadki w dotychczasowych badaniach psychologicznych problem podjął M. Reicherts z Uniwersytetu we Fryburgu. Jego wystąpienie dotyczyło sposobów wywierania wpływu przez dziecko na rodziców i nauczycieli oraz związku jakości tych oddziaływań z jego jawnymi i ukrytymi problemami psychicznymi.

Ważnym wydarzeniem Kongresu była sesja plakatowa. W jej ramach zaprezentowano dziewiętnaście plakatów dotyczących różnorodnych wymiarów życia rodzinnego.

Aleksandra Gala, Bogusława Lachowska
Katedra Psychologii Wychowawczej i Rodziny KUL